

LBRIS

We know
books

Stelianos Papadopoulos

VIATA SFÂNTULUI
VASILE CEL MARE

Traducerea
Diacon Cornel Coman

Editura Bizantină

Cortegiul înainta tot mai greu, pe măsură ce se apropia de mormânt. Monahii înaintau, înălțând deasupra lor trupul neînsuflețit. Pe cât mai mare simțeau în jurul lor evlavia mulțimii, venită din conștiința tot mai limpede a sfințeniei lui, pe atât îl înălțau mai sus. Voiau să-l înalțe până la cer, ca pe un stindard al Ortodoxiei.

Mulțime nesfârșită întărea prin prezența ei copleșitoare însemnătatea Marelui Vasile, a luptelor lui, a jertfei lui pentru adevăr.

Într-un târziu, au ajuns la mormântul deschis.

Vuietul tânguitor a pierit, mulțimea s-a oprit în loc. Și-au stăvilit plânsul, lacrimile au rămas nemișcate pe obraz. Simțurile trupești au înghețat. Așteptau treji, cu luare aminte, marea clipă a despărțirii, a ultimului „rămas-bun”.

Sfântul Vasile cel Mare cobora în pământul-mamă.

Deasupra mormântului, monahii au ridicat povara pe care o purtau, sfintele moaște ale lui Vasile, sus, foarte sus, parcă până în slava cerului, pierzându-se din ochi... „Țărână ești și în țărână vei merge.”

Poporul, poporul ce privea înălțarea... asculta zbaterea aripilor îngerești... își lua rămas-bun, într-un glas: „Îți vom păzi duhul cu sfințenie, Vasile”.

Cerurile s-au umplut de un vuiet surd și stăruitor, ce nu se mai sfârșea: Ortodoxia...

Cuprins

- Originea, anii copilăriei, educația 9
- Lupta cu sine însuși 63
- Retragerea – Începutul roadelor 109
- Preot al Celui Preaînalt 179
- Alegerea întru episcop și cele dintâi griji ale lui 247
- Pentru pacea și adevărul Bisericii.
Pentru alinarea durerii 301
- Paharul amărăciunilor se umple până sus și se revarsă. Primatul întru durerea pentru unitate 351
- Marile străluciri 389
- Sfârșitul 421

CAPITOLUL I

ORIGINEA, ANII COPILĂRIEI, EDUCAȚIA

În 329-330 se năștea în Cezareea Capadociei un gin-gaș fiu de nobil. Părinții l-au numit Vasile și l-au dat numaidecât să fie crescut de o familie săracă, cunoscută lor, care trăia în apropiere de Neocezareea Pontului.

Pentru care anume motiv părinții nu au ținut pruncul lângă ei nu știm. Poate că astfel se obișnuia în familiile bogate, care aveau nume și rang. Sau poate pentru că mama s-a îmbolnăvit la naștere sau nu avea lapte să-și alăpteze copilul.

Oricare ar fi fost pricina, micul Vasile a făcut întâia călătorie a vieții lui, din Capadocia în Pont; din foarte populata și cosmopolita capitală Cezareea în cunoscuta Neocezareea, unde tatăl său avea o avere însemnată și lucra ca avocat.

Desigur, părinții lui Vasile au fost darnici cu familia ce-și luase sarcina creșterii lui. I-au ajutat cu pământuri și le-au dat slugi, care i-au slujit cu dragoste și după moartea părinților lui Vasile.

ORIGINEA

Despre familia lui Vasile și mediul ei știm puține lucruri.

Părinții lui își trăgeau rădăcinile din două familii cu nume: una din Pont, cealaltă din Capadocia. Cea dintâi – a tatălui, pe care îl chema, de asemenea, Vasile. Cea de-a doua – a mamei, pe care o chema Emilia.

Părinții lui Vasile-tatăl erau mari proprietari de pământuri. Îmbrățișaseră de timpuriu creștinismul, îl cunoscuseră

bine pe vestitul Grigorie „Taumaturgul” (Făcătorul de minuni), episcopul Neocezareei, și, întâi de toate, înduraseră cu o răbdare neclintită persecuția de sub împăratul roman Maximian, la anul 311.

Acești creștini bogați, cunoscuți mai ales pentru virtutea lor, fuseseră gata să primească și cununa muceniei. Suferseră mai mult de șapte ani, trăind prigonii prin pădurile umbroase ale munților Pontului. Acolo nu-i ajungea mânia și ura prigonitorilor. Dimpreună cu ei au suferit câțiva prieteni și puțini dintre numeroșii lor slujitori.

Grigorie Teologul (†390), care cunoștea bine familia lui Vasile, închină rânduri mișcătoare faptelor și virtuții bunicului și bunicii prietenului său Vasile.

Aceștia, deci, deși atât de învățați cu viața cea îndestulată de la conacul lor, au apucat cărările munților în vreme de prigoană și au ales mai degrabă reaua-pătîmire. De voiau să-și țină bunurile cele pământești, era de-ajuns să jertfească idolilor și să se lepede înaintea tuturor de Hristos, Care era însăși viața lor.

Duhul lor însă era atât de aprins cu dragostea de Biserică, încât nu au stat mult pe gânduri când a fost vorba să aleagă între Hristos și bogăție. L-au ales pe Hristos, slujindu-I în văile sălbatice ale munților, sub viforul iernii și sub blândețea primăverii, în amenințarea fiarelor și în frumusețea podoabei firii înconjurătoare.

Pătîmirea acestei familii în vremea prigoanei, închinarea lor vieții duhovnicești și Bisericii ajunseseră cunoscute tuturor, vestindu-se apoi, din gură în gură, multor generații.

Demn de luat în seamă este faptul că locul central în familie îl ocupa femeia, Macrina. Macrina era o fire tare, voluntară, avea destulă învățătură de carte și mai ales era un

purtător autentic al tradiției bisericești. Și aceasta se întâmpla fiindcă, născându-se între anii 250 și 255, stătuse în preajma Sfântului Grigorie Taumaturgul (†270-275) și se adăpase cu învățătura și predania lui.

Părinții Emiliei, bunicii lui Vasile din partea mamei, erau capadocieni. O familie înstărită de proprietari de pământuri. Mulți membri ai acestei familii au avut titluri, ranguri, bogăție și înalte funcții militare și obștești. Și, lucrul cel mai important, tatăl Emiliei este mucenic al Bisericii, însă din nefericire nu ni s-a păstrat numele lui.

Numele acestei familii năștea admirația și respectul întregii Capadocii, fiind vestită chiar și în afara hotarelor ei, căci membri ai săi au ajuns ofițeri ai curților imperiale.

Familia capadociană a Emiliei, așadar, era mai renumită decât cea a soțului ei, Vasile-tatăl. Era un fel de simbol al puterii și al influenței. Grigorie Teologul amintește cu claritate ranguri militare și politice. Când o familie dă administrării militare și politice ai unei țări, înseamnă că ajunge întâia familie a locului, numele ei dobândind strălucire și, treptat, căpătând o aură de mit. Important, de asemenea, este că familia Emiliei a odrăslit și oameni de cultură, cu roadă cărturărească, de vreme ce Grigorie vorbește despre „cuvântători străluciți”. Iar de ne gândim că sofismul secundar și retorica erau cele mai cultivate forme ale cuvântului în secolele al III-lea și al IV-lea, tragem lesne concluzia că între înaintașii Sfântului Vasile au existat și așa-ziși retori sau dascăli de oratorie.

Astfel, marea odraslă a celor două strălucite familii a moștenit talentul oratoric din amândouă rădăcinile, de vreme ce și tatăl său era avocat și dascăl de oratorie. Dar, în primul rând, a moștenit din ambele rădăcini dragostea pentru spirit, râvna față de Biserică și duhul luptător al mucenicilor.

PATRIA

Cum și-au unit cele două familii tinerele lor vârstare nu știm. Foarte probabil ca Vasile să fi venit din Neocezarea Pontului în Cezarea Capadociei pentru studii de retorică. Cea dintâi – cetate de provincie și, fără îndoială, nu prea mare. Cea de-a doua – cetate cu caracter cosmopolit, cu nobili și înalți funcționari, cu instituții publice și mai multă bogăție, cu arte și litere mai cultivate.

Toți cei care se ocupau cu administrația, literele și artele capitalei capadociene se mișcau într-un mediu grecesc. Majoritatea vorbeau greaca. Elenizarea Capadociei începuse încă din vremea stăpânirii grecești. În anii stăpânirii romane se desăvârșește marele vis al lui Alexandru cel Mare de a vedea grecizat întreg teritoriul pe care îl cucerise.

Cultura greacă pătrunde tot mai adânc în întreg spațiul micrasiatic, ceea ce se datorează amestecării localnicilor cu grecii, cei din urmă ajungând ca migratori în Asia Mică încă din veacurile al VI-lea și al V-lea înainte de Hristos.

Pontul, desigur, prin coloniile grecești din Trapezunt, Annis, Sinope, Pontoiraclia, sau Apollonia, avea și un militant caracter etnic grecesc.

Dovadă că din 1204 d.Hr. până în 1461 în această regiune s-a format un stat greco-bizantin aparte, care a cultivat literele grecești și s-a organizat după structura civilizației grecești.

În ciuda tuturor năvălirilor, genocidurilor, cumplitelor presiuni și încercări de turcizare, elenismul Pontului s-a păstrat până în ajunul Primului Război Mondial. Atunci, din cele două milioane de locuitori, în jur de 700.000 erau greci ortodocși.

În Capadocia, țară mediteraneană, au ajuns mai puțini coloniști greci decât în Pont. Locuitorii ei, capadocienii,

proveneau în principal din încrucișarea hetitilor cu asirienii și, mai apoi, a mezilor, perșilor și frigienilor și a altor populații micro-asiatice.

Coloniștii greci erau extrem de activi și, instalându-se la răscrucele căilor de comunicație, i-au influențat din punct de vedere etnic pe capadocieni și au ajuns, prin cultura lor, etalonul în ceea ce privește literele, artele, științele, comerțul, administrația, purtarea în general.

Astfel, fără s-o fi urmărit cu bună știință, grecii creează un fond comun care doar acesta va putea uni popoarele micrasiatice. Inelul de legătură al popoarelor micrasiatice ajunge să fie spiritul grecesc. În acest chip, Capadocia se grecezează treptat. Limba ei, cum am spus, era în secolul al IV-lea greaca, deși se folosea și capadociana.

O importanță deosebită o are faptul că Apostolul Petru scrie prin 63-64 întâia sa Epistolă creștinilor din „Pont, Galatia, Capadocia, Asia și Bitinia”. Aceasta fiindcă epistola se adresează primilor creștini din aceste regiuni și-i presupune vorbitori de limbă greacă, de vreme ce e scrisă în grecește.

Dacă ne gândim că primii creștini nu aparțineau în general păturii culte a societății și a clasei înalților dregători de stat, atunci faptul că Petru (ca și Pavel) scrie în grecește micrasiaticilor înseamnă că în întreaga Asia Mică limba principală de comunicare era – deja în secolul I d.Hr. – greaca. Rod al grecizării Asiei Mici și în special a Capadociei, unde s-a născut și a activat Marele Vasile, a fost cultivarea autohtonă a literelor și a științelor.

La mijlocul veacului al IV-lea, capitala Capadociei era un foarte însemnat centru spiritual, cu școli publice și mulți dascăli renumiți. Dar și mai demult, înainte ca mișcarea spirituală locală să fie înviorată de creștinism, au activat aici

mulți bărbați iluștri, după cum consemnează tradiția. Din păcate, numele lor au rămas neștiute, păstrându-se doar mențiunea că erau micrasiatici, asiatici, anatoliți sau greci din Anatolia.

Apare deci foarte anevoioasă încercarea de a înfățișa intelectualitatea Capadociei. Excepție fac următoarele cazuri: un filosof religios, Apoloniu Tiana, și un medic, Aretiu. Amândoi erau capadocieni. Primul a trăit în secolul I, iar al doilea în secolul al II-lea.

Unul, cu avansata sa pregătire medicală, arată înaltul nivel al științei locului. Celălalt descoperă cultura spirituală a capadocienilor și dispoziția gândirii grecești de a fi fecundată și îmbogățită cu elemente ale patosului religios oriental.

Dominația generală a culturii grecești a înlesnit răspândirea creștinismului și în Capadocia. Epistola I a Apostolului Petru, informațiile sigure despre mucenicii capadocieni, precum și anumiți cunoscuți episcopi ai regiunii (Alexandru al Ierusalimului și Firmilian al Cezareei din secolul al III-lea) mărturisesc despre numeroasa și via Biserică din Capadocia, întemeiată în chiar secolul I, în zorii creștinismului.

Firește, grabnica și de admirat răspândire a creștinismului în Asia Mică, în general, și în Capadocia, în special, nu înseamnă până în secolele III-IV și dispariția religiilor idololatre. Urmele lor, desigur, nu s-au șters nici când, nici chiar în vremea dominației absolute a creștinismului.

Și totuși, informațiile sunt foarte sărace. Și pe bună dreptate se poate pune întrebarea de ce, de vreme ce Frigia dimpreună cu Capadocia au fost regiunile care au favorizat extraordinar apariția celor mai înalte forme ale vieții religioase, și anume extazul și misticismul. Și e de întrebare cum s-a cultivat în Capadocia extazul, de vreme ce aici era adorată zeița

Ma, împreună cu Atti și Mina, ceea ce presupune credincioși mai mult sau mai puțin primitivi. Sincretismul religios este un răspuns la această nedumerire. Aproape niciun cult nu rămăsese intact, curat și neamestecat. Începuse o întrepătrundere a religiilor, cultelor și tradițiilor, fără hotare și fără sfârșit.

Iar Capadocia n-a rămas în afara vârtejului acestuia. Atât de puternică s-a dovedit înrâurirea sincretismului în această regiune, încât cinstirea cea mare a capadocienilor către mucenicul creștin Mamas (sec. III) consta și-n aceea că atribuiau, fără să bage de seamă, anumite însușiri ale lui Ma și Mina persoanei acestui sfânt al Bisericii.

Iată așadar lumea spirituală în sânul căreia s-a născut, a studiat și a activat Vasile. Familie credincioasă și bogată. Mediu cultivat de cultura grecească și mișcat încă de religiile etnice.

PĂRINȚII

Părinții lui Vasile, adică Vasile și Emilia, au izbutit să fie un cuplu exemplar.

Grigorie Teologul, care a cunoscut atât de bine familia, pomenește câteva însușiri ale acestei sfinte perechi. Exista între ei o deplină unitate sufletească și trupească. Se îngrijeau atât de propășirea lor exterioară, cât și de lucrarea dragostei. Se nevoiau pentru curățirea sufletului și totodată aveau mare râvnă către primirea de străini, către grija de bolnavi, către sprijinirea lucrărilor Bisericii.

Toate acestea, precum și împărțirea multor bunuri săracilor, i-au uimit pur și simplu pe locuitorii Pontului și ai Capadociei. Însă contribuția lor culminantă au fost copiii lor, nouă sau zece.

Chiar dacă propășirea materială n-a însoțit decât pe unu-doi dintre copiii lor, s-ar zice că spre norocul lor s-a întâmplat aceasta. Căci cei doi părinți și-au văzut toți copiii îmbrăcați cu virtuți și harisme duhovnicești. Ceea ce nu se întâmplă decât dacă părinții depun un efort nemăsurat pentru buna instruire a copiilor, dacă în fiecare zi cer pentru ei luminarea Duhului. Așa că, ei înșiși mari, părinții au ajuns și mai mari prin măreția copiilor lor.

Vasile-tatăl s-a dovedit vrednic de înaintașii lui prin virtute și cunoștință. A exercitat profesia de avocat și retor în Neocezareea. Deși n-a fost o culme a retoricii, totuși, numele său era la un loc de cinste.

Emilia, mama, a fost ceea ce-i spune și numele. A fost cântec.¹ A fost armonie. Înfrumusețare lumii și Bisericii. Frumusețea lui Dumnezeu.

PRIMII ANI

Din motive pe care nu le știm, Emilia, aleasă femeie a Capadociei, a adus pe lume întâiul ei fiu prin rugăciunea soțului ei.

Așadar, venirea pe lume a lui Vasile este însoțită de minune, după cum ne încredințează mai tânărul său frate, Grigorie al Nyssei. Oare anumite greutateți ale Emiliei s-ar fi adus din Neocezareea în Cezareea, unde, firește, erau de găsit mai lesne medici pricepuți și unde s-a născut Vasile? Foarte probabil.

Cum am zis la început, Vasile a fost încredințat unei doici îndată după nașterea sa. Familia doicii, săracă în bunuri materiale, trăia în Neocezareea.

¹ Grecescul Ἐμμελεια, de la ἔν (în) și μέλος (cânt, melodie): „muzicalizat”.

Părinții micului Vasile locuiau când în Neocezareea, unde lucra tatăl său, când la Annisa. Mama lui, Emilia, se afla mai tot timpul la Neocezareea, lângă bărbatul ei. Bunica lui, Macrina, a rămas cam tot timpul la Annisa pentru o mai mare liniște și pentru a se îngriji de educarea nepoților ei. Pentru precizie, satul Annisa trebuie să se găsească la câțiva kilometri de Neocezareea, lângă râul Iris către Sampsunta. În cea de-a 210-a Epistolă către neocezareeni, însuși Vasile numește acest sat ca meleag al copilăriei sale.

Aici tatăl său avea șase case și pământuri. Așadar, lângă aceste case și pământuri trebuie să fi fost fericite și doica, și familia ei, de vreme ce avea spre folosință toate aceste proprietăți și slujitori care să le lucreze.

De la doica sa a păstrat în sufletul lui minunate amintiri, căci o pomenește cu multă emoție pe „cea care l-a alăptat”. Duiosia pe care a găsit-o la ea n-o va uita niciodată. Legătura cu familia doicii ajunsese foarte profundă și continuă. Fiindcă nici mai mult, nici mai puțin, Vasile ne încredințează că familia aceasta a fost hrănită și îngrijită și după moartea părinților lui, când nu mai avea deloc venituri, de vreme ce își împărțise întreaga avere, precum vom vedea.

În satul său, în Annisa, Vasile a cunoscut cele dintâi bucurii și tristeți ale vieții; într-o casă boierească, înălțată în mijlocul unui ogor roditor ce aparținea familiei tatălui său. Oameni credincioși purtau de grijă sănătății gingașului său trup și mai gingașului său suflet. Avea toate premisele să crească cum se cade și să ajungă un copil sănătos, deși era deprins cu traiul bun.

Tradiția însă îl vrea pe Vasile bolnăvicios încă din anii copilăriei. Adevărul este cel spus de biograful său, Grigorie Teologul. Grigorie și-l amintește pe tânărul Vasile deosebit